

Nr 340.

Av herr **Hage**, *angående ytterligare inskränkning av undervisningen i latin vid de högre allmänna läroverken.*

Undertecknad avser med den motion, som här väckes, att få fram ett uttalande från riksdagens sida om önskvärdheten av en fortsatt avveckling av undervisningen vid våra läroverk i det döda språket *latin*.

Då jag övergår till att motivera detta mitt motionsyrkande, kommer jag att erinra mig en historisk anekdot. Det var en gång ett kejsarligt statsöverhuvud, som strax efter tillträddandet till regeringen fann det önskligt att inspektera det kejsarliga palatset med omgivningar. Man kom under inspektionen fram till en mycket avlägsen del av slottets park, där man helt oförmodat stötte på en vaktpost. Härskaren undrade, varför en vaktpost var placerad på denna avlägsna plats, där något motiv härför ej kunde anföras. Ingen som tillfrågades visste någonting härom, men så småningom kunde man genom studiet av gamla handlingar konstatera, att för flera hundra år sedan hade det verkligen inträffat något i form av ett attentat just på denna plats, och då hade man placerat en vaktpost just här. Sedan hade århundraden rullat undan och nya tider kommit. Skälet för placering av en vaktpost på denna plats fanns ej längre. Men vaktposten fick vara kvar — ingen hade kommit sig för att göra något för att taga bort den.

Denna berättelse giver en antydning om de skäl, som varit orsaken till att det döda språket *latin* alltjämt kommit att behålla en så pass dominerande ställning, som alltjämt är fallet inom vårt undervisningsväsen. *Latin* är den vaktpost, som man en gång placerade på en viss plats i vårt högre undervisningsväsende, men som man sedan glömt bort och låtit stå kvar, trots att tidsförhållandena ej längre motivera, att undervisningsämnet i fråga har den ställningen, som det alltjämt har.

Ingen vill med ett sådant uttalande som detta förneka det faktum, att *latin* en gång i tiden haft en sådan ställning i hela kulturlivet att det varit fullt motiverat, att det ingick som ett grundläggande undervisningsämne, som dessutom var obligatoriskt för dem, som ville skaffa sig en högre utbildning. Men förhållandena ha sedan den tiden revolutionerats. Ingen skulle exempelvis numera våga göra det påståendet, att förutsättningen för att i vår tid anses som allmänbildad är att kunna *latin*.

Ett uttryck för denna omvärdering av *latin*ets ställning i samhället utgör exempelvis det förhållandet, att man numera sällan inom den moderna journalistiken möter latinska sentenser, inmängda i ledare m. m. Annars var det ej så ovanligt för några årtionden tillbaka, att journalister av den gamla skolan ofta citerade latinska sentenser i ledare m. m. I gammaldags värtalighet och i samtalet inom vissa kretsar ingick ju också ofta användandet av

latinska uttryck och vändningar. En sådan omständighet som denna kunde ju då till nöds åberopas som ett motiv för, att en elev, som fick sin undervisning i ett läroverk, också fick möjlighet att inhämta så pass kunskap i det döda språket, att vederbörande kunde översätta sådana citat eller själv exempelvis i debatter krydda språket med sådana.

Men om detta förut möjligen kunnat åberopas som ett av skälen för att språket ifråga skulle ingå i undervisningen vid våra läroverk i en viss omfattning, så har nu detta skäl — om det nu kan vara ett skäl — även kommit bort. Ty, efter allt att döma, försvinner i vår tid allt mera bruket att i politiska och andra debatter samt i ledare m. m. strö in latinska sentenser. Den, som vill konstatera den saken, kan jämföra riksdagstryck och press i vår tid med gångna tiders riksdagstryck och tidningar. Särskilt tidningspressens nya inriktning i vår tid i nämnda hänseende torde utgöra ett tämligen gott bevis för, att latinet i vår tid allmänt förlorat till och med den ställning, som språket under en övergångstid från det gamla »latinherreväldets» dagar behöll under en tid framåt.

Men har då ej undervisningen vid våra läroverk i det döda språket, latinet, under intrycket av denna nya utveckling också fått något maka åt sig för att giva plats åt undervisning i andra ämnen, som äro mera »matnyttiga» eller som innebära inhämtandet av kunskaper i ämnen, som enligt nutida begrepp anses som allmänbildande?

Härpå kan svaras, att undervisningen i latin numera *något* inskränkts. Den olyckliga ungdom, som var samtidig med motionären, tvingades på sin tid att plugga det gamla döda romarespråket under sex långa år, nämligen från fjärde klassen till och med sjunde övre — namnen å klasserna hänföra sig till en äldre läroverksorganisation, som nu är försvunnen. Om jag ej missminner mig, var undervisningen 7 à 8 timmar per vecka. Jag vågar bestämt påstå, att för mig och en mycket stor procent av mina kamrater, som fingo ägna så lång tid åt inlärandet av detta döda språk, ha de kunskaper som på detta sätt inhämtats, kommit till mycket ringa nytta ute i livet. Jag vågar till och med gissa på, att för omkring $\frac{4}{5}$ av de elever, som då och senare avlagt studentexamen på latinlinjen, har den långa undervisningstiden i det döda språket varit av mycket ringa värde. Jag kan i detta sammanhang ej underlåta att citera ett uttalande i en motion år 1934 av herr Wohlin, vilken framhöll att »det ligger något oriktigt däruti, att en ung man eller kvinna, som går exempelvis till praktisk sysselsättning, använt en dryg del av sina mest bildbara år till studier och läxuppgifter, som snarare fjärrmat den unge från det praktiska livets värv än förhjälpit honom till ett bättre praktiskt förstånd och handlag».

Det arbete, som på detta sätt nedlagts för att inlära ett dött språk, måste i högsta grad betraktas som ett *improduktivt* arbete. Detta bör kunna sägas, även om det kan ligga något av sanning i det påstående — som ofta framföres som motiv för latinets bibehållande som undervisningsämne — nämligen att studiet av latinet utgör en god förutsättning för att kunna grammatikaliskt och på annat sätt lättare inhämta kunskaper i vissa andra språk.

Men mot detta påstående kan nog å andra sidan göras den invändningen, att om den långa tid, som alltjämt ägnas åt studerandet av latinet, finge användas för studerandet av dessa levande språk — varigenom den tid som nu är anslagen till dessa språk skulle utökas — så skulle säkerligen den handikappställning kunna undvaras, som ligger i det förut skedda studerandet av latinet.

Emellertid har sedan den tid, som här förut omnämnts, åtminstone *någon* omläggning skett av undervisningen i det döda språket, latinet. Man har nämligen, som bekant, inskränkt latinstudiet till gymnasiet — alltså till 4 års i stället för 6 års undervisning. Timantalet per vecka för latinundervisningen torde nu vara cirka 6 timmar. Men denna inskränkning torde knappast kunna betraktas vara av *sådan* omfattning, att den motsvarar den minskning av undervisningen i ämnet, som kunde motiveras med hänsyn till den nya situation, som inträtt i och med att det döda språket förlorat den ställning i samhällslivet, som det förut intog, och blivit ett språk endast för en mindre krets av vetenskapsmän, präster, lärare i språket, jurister, läkare m. fl.

Alltså, man torde kunna på detta område, som på så många andra, konstatera, att lagstiftningen kommit efter och ej hunnit anpassa sig efter det levande livets utveckling. Jag vill här ännu en gång citera herr Wohlns motion från 1934, där det säges, att någon undersökning i detta fall ej gjorts »i vad mån förändrade samhällsförhållanden påkallat ändringar i skolutbildningens hittillsvarande innehåll och anordning».

Den inskränkning i latinstudiet, som beslutades vid en föregående undervisningsreform, måste alltså betraktas som allt för obetydlig, sedd mot det faktum, att latinets betydelse i vår tid icke motiverar ens ett så stort utrymme på undervisningsschemat, som det som nu tillmätes detsamma. Men i ett avseende har detta beslut även ur motionärens utgångspunkter en i viss mån tilltalande innebörd. Ty beslutet understryker dock, att det i vår tid finnes anledning att påbörja en avveckling av undervisningen i latinet i våra läroverk. Helst skulle motionären se, att denna avveckling skedde på det sättet, att nästa steg i utvecklingen bleve, att latinstudiet förvisades till universiteten och komme bort från gymnasierna.

Denna uppfattning kan motiveras bland annat därmed, att den stora mängden av dem, som icke fortsätta sina studier efter avlagd studentexamen, ej ha någon större användning för latinet inom det praktiska livet. Dessa abiturienter ha alltså — om de tillhöra latinlinjen — under fyra år ägnat sin tid åt att inhämta kunskaper i ett dödt språk, som för den stora massan av medborgarna i landet endast kan ha rent kuriositetsintresse.

Emellertid har det påståtts, att ett förläggande av latinstudiet uteslutande till universiteten skulle innebära en del nackdelar för dem, som alltjämt måste anses ha behov av att inhämta kunskaper i latinet. Ävenså torde man möjligen kunna antaga att en del lagstiftare skulle finna ett sådant steg alltför radikalt att taga på en gång. Motionären antager dock, att ett sådant steg en gång kommer att tagas.

Men även den som skulle hesitera inför ett sådant steg borde däremot ej behöva tveka inför att nu taga åtminstone ett *mindre* steg fram på vägen mot

inskränkandet av latinstudiet inom vår högre undervisning. Detta kompromissteg skulle kunna bestå däri, att *deltagandet i undervisningen i latin i gymnasiets fyra latinklasser gjordes frivilligt, ej obligatoriskt*, så att eleverna i nämnda klasser kunde byta bort ämnet mot annat ämne, exempelvis något levande språk, kultur- eller litteraturhistoria, nationalekonomi, samhällslära, handelskunskap, stenografi, maskinskrivning, bokföring eller något annat ämne, som kunde ha betydelse för elevens blivande verksamhet. I en del av dessa ämnen få eleverna visserligen redan nu undervisning, men vid en sådan omläggning som den här nämnda kunde undervisningen genom det större antalet timmar få en större effekt i form av ökade kunskaper i nämnda ämnen.

De av eleverna däremot, vilka voro inställda på fortsatta universitetsstudier inom någon fakultet, där kunskap i latin hade någon betydelse eller vore obligatorisk, skulle alltså ha möjlighet att under de 4 gymnasieåren studera detta språk. Detta skulle visserligen nödvändiggöra, att eleverna i våra läroverk redan vid inträdet i gymnasiet finge i viss mån bestämma sig för en viss inriktning av de kommande studierna och utbildningen. Men denna olägenhet existerar redan nu, eftersom nämnda elever enligt nu gällande organisation måste vid inträdet i gymnasiet — alltså omkring åldern 16 à 17 år — taga ställning till frågan om de skola gå latin- eller reallinjen. I detta sammanhang kan naturligtvis också invändas, att just detta val innebär en möjlighet för dem, som ej vilja läsa det döda språket latin, att komma ifrån detta genom att välja reallinjen. Men här kan då invändas, att ett tillämpande av denna princip, att alla, som ansåge sig ej ha behov att få undervisning i latin, skulle välja reallinjen, antagligen skulle resultera i en överbelastning av denna linje med ett alltför stort elevantal. Men därutöver är att märka, att det finnes ett flertal elever, som ej ha några större allmänna förutsättningar för studerande av matematik, huvudämnet på reallinjen. Däremot är inställningen här ofta den, att man önskar koncentrera sig på studiet av levande språk och på ämnen, som över huvud ha betydelse för en blivande praktisk verksamhet ute i livet.

Med utgångspunkt från här nämnda förhållanden har försöksvis under någon tid en skolreform börjat genomföras vid något enstaka läroverk — exempelvis Nya Elementarskolan i Stockholm — där en s. k. nyspråkig linje varit inrättad och latin, alltså trängts åt sidan. Men tillkomsten av en sådan enstaka anordning innebär ju endast, att lärjungar på *en viss plats* komma i åtnjutande av en sådan möjlighet som den här antydda. Om någon verklig effekt skall kunna åstadkommas, måste emellertid en sådan reform som den här antydda med möjlighet till att få utbyta latin mot annat ämne i gymnasiet genomföras *generellt* för hela landets gymnasieavdelningar. Eller också måste reformen läggas på det sättet, som påyrkades i en motion år 1934 (II: 96), att det framskapades bredvid latin- och reallinjerna i gymnasiet en alldeles självständig tredje undervisningslinje, den s. k. nyspråkliga gymnasielinjen.

Allt det som här ovan sagts motiverar enligt motionärens uppfattning, att det raserande av det gamla latinherraväldet inom undervisningsväsendet, som

en gång påbörjats, fortast och utan dröjsmål fullföljes. Det är helt enkelt en anomali, att det gamla döda språket alltjämt i vår tid skall pluggas in i generation efter generation av lärjungar, varav den stora massan icke har någon nytta av denna undervisning, vare sig man ser saken ur försörjningssynpunkt eller ur allmänbildningssynpunkt. Det vilar något av efterblivenhet över vårt i övrigt högt stående undervisningsväsende, så länge man slår vakt om en obligatorisk undervisning i ett dött språk och detta endast på grund av gammal slentrian, eller — för att använda ett något mera parlamentariskt uttryck — av *historiska* skäl.

Under hänvisning till vad här ovan anförts och under framhållande, att det nu förflutit 11 år sedan 1927 års läroverksreform genomfördes, hemställes alltså,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida och på vilket sätt det genom en föregående undervisningsreform påbörjade inskränkandet av undervisningen vid våra högre allmänna läroverk i latin kan och bör fullföljas — genom att göra deltagandet i undervisningen frivilligt eller på annat sätt, som här antytts — för att lämna större utrymme åt undervisning i skolämnen, vars inlärande för den övervägande delen av ungdomen har större vikt och betydelse än studerandet av ett dött språk.

Stockholm den 23 januari 1938.

Ernst Hage.
